

NPC reder ut: Resurser för ringa narkotikabrott och lite till

I den narkotikapolitiska debatten fokuseras ofta på antalet narkotikabrott inom Sverige. Tesen som förs fram är att då 90 procent av alla narkotikabrott är ringa brott (innehav och konsumtion), så skulle man kunna frigöra denna resurs och använda den till annan polisiär verksamhet eller till vård och behandling. Det faktum att ökningen över tid framförallt gällt ringa brott, tyder också på att polisen prioriterar det istället för grövre brottslighet.

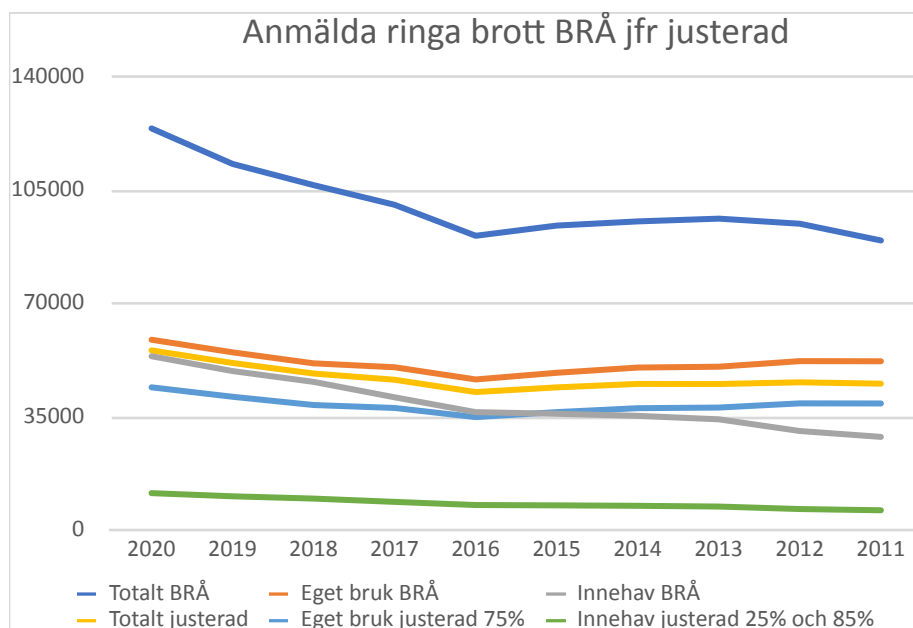
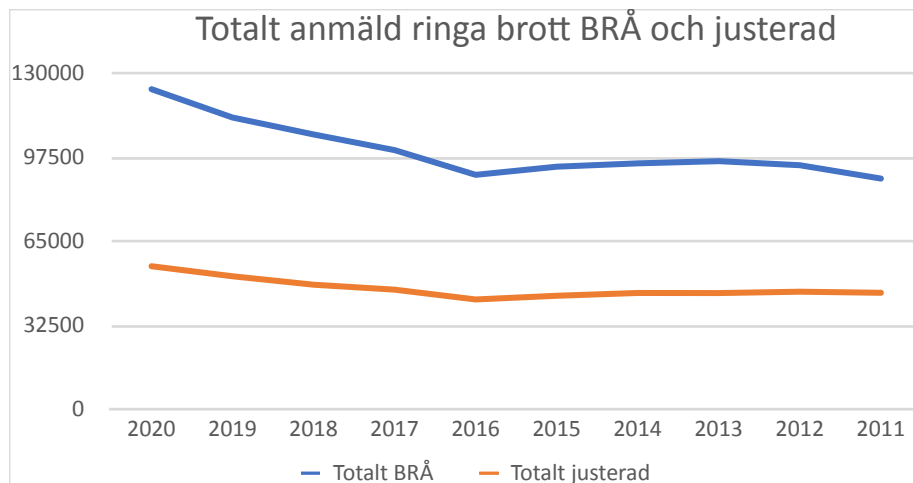
Men stämmer tesen? Är det så att det vid, till exempel en avkriminalisering, finns stora resurser att frigöra? Eller finns det fler perspektiv av denna komplexa verksamhet? Det tittar vi närmare på i detta PM. Tyvärr är det här, precis som inom andra narkotikapolitiska fält, svårt att ge exakta svar då det saknas en del statistik och uppföljning. Det är dock ett försök att vidga perspektivet.

Sammanfattning

Även om antalet ringa brott av både konsumtion och innehav är 90 procent av antalet anmälda narkotikabrott innebär det inte att 90 procent av polisens tid ägnas åt dessa. Om ett ringa brott tar cirka fyra timmar att hantera och vi räknar med två poliser per ärende blir det vid 100 000 anmälningar cirka 400 årsarbetskrafter. Till det tillkommer utbildningsinsatser och spaningstid. Totalt är det enligt BRÅ 1300 årsarbetskrafter som arbetar med hela fältet narkotikabrottslighet, men då ingår överlåtelsebrott, förbyggande insatser och annat. Även antalet anmälda överlåtelsebrott har ökat under 2000-talet.

Antalet ringa brott speglar inte polisens aktiva spaningsinsatser. Många brott kommer så att säga på köpet när tillslag görs vid annan brottslighet som misshandel, inbrott eller trafikonykterhet. Vad gäller konsumtion kan det, enligt BRÅ, röra sig om 25 procent av fallen. När det gäller innehav finns studier som pekar på storleksordningen 75 procent. Dessutom skulle det även vid en avkriminalisering kvarstå ett antal ringa innehavsbrott, då gränsen idag går vid 50 gram.

En jämförelse mellan den inrapporterade statistiken för eget bruk och eget innehav med en justerad graf, där endast de brott som enbart rör narkotikabrott framgår, ser ut som tabell och figur nedan. Då räknas enbart 75 procent av konsumtionsbrotten in samt 25 procent av innehav. Den senare justeras så att enbart 85 procent av dessa är med, för att se effekten vid en avkriminalisering, med gräns för innehav vid 10 gram.

År	Totalt	Eget bruk	Just eget bruk 75%	Innehav	Just inneh 25%	Just inneh 85%	Ny totalt
2020	124044	58782	44087	53686	13422	11408	55495
2019	113071	54893	41170	49108	12277	10435	51605
2018	106521	51493	38620	45771	11443	9726	48346
2017	100447	50281	37711	41003	10251	8713	46424
2016	90883	46519	34889	36424	9106	7740	42629
2015	94035	48578	36434	35916	8979	7632	44066
2014	95324	50191	37643	35282	8821	7497	45141
2013	96178	50451	37838	34205	8551	7269	45107
2012	94602	52177	39133	30591	7648	6501	45633
2011	89436	52134	39101	28785	7196	6117	45217

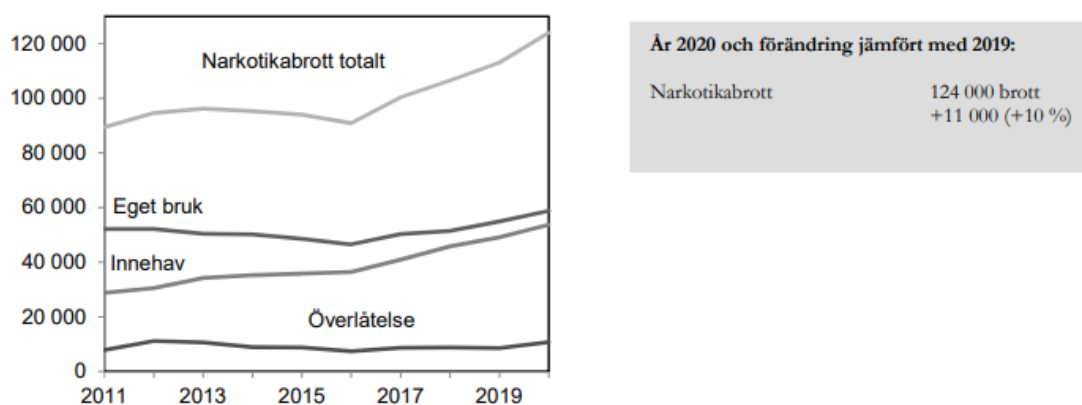
*Just eget bruk/innehav, dvs justerade siffror.

Totalt sett tycks det vara relativt få resurser som finns att omfördela vid en avkriminalisering. Då Polismyndigheten är nationell, och vård och behandling regional och kommunal, skulle denna besparing knappast komma vård och behandling till del.

Som parentes kan nämnas att det faktum att man blir av med sitt körkort i nykterhets-hänseende i princip inte handlar om kriminaliseringen och rör relativt få personer under relativt kort tid. Cirka 1000 personer berörs årligen för både alkohol- och narkotikarelaterade fall.

Huruvida antalet anmälningar av ringa narkotikabrott ligger på rätt nivå i förhållande till antalet överlåtelsebrott, skulle vara intressant att gå till botten med. Polisen behöver också svara på ett antal frågor om varför de gör fler insatser mot pojkar och i socioekonomiskt utsatta områden och varför de har så många negativa drogtester i yngre målgrupper. Beror det på fördomar i insatserna eller på att pojkar är mer utåtagerande och därför syns mer, att socialtjänst och skola gör fler insatser i socioekonomiskt välbärgade områden och att det är svårare att bedöma om någon använt narkotika jämfört med alkohol? Dessa frågor hanteras dock inte i detta PM.

Brotten tar olika tid i anspråk

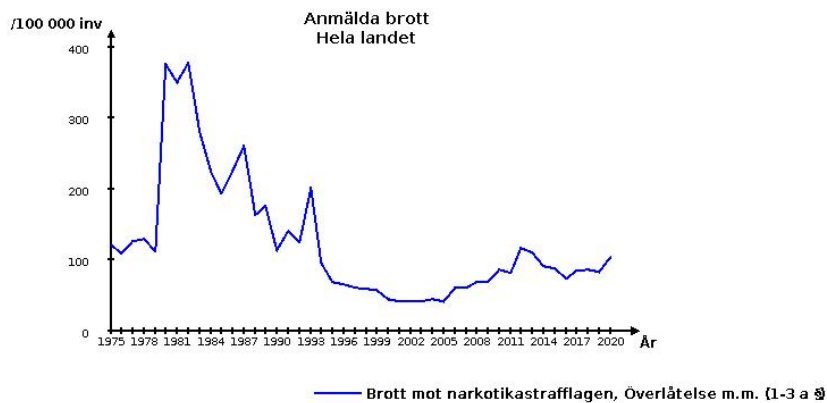
Figur 38. Antal anmälda narkotikabrott, åren 2011–2020.

Ett första konstaterande med grafen ovan är att den enbart visar antalet narkotikabrott och inte tiden det tar för olika typer av brott. Ett enda överlåtelsebrott kan ta veckor eller månader att hantera från spaning till tillslag, medan ett ringa narkotikabrott tar tre till fyra timmar. Det senare tar alltså, vid 100 000 anmälda fall av ringa brott, totalt 400 000 timmar eller knappt 200 årsarbetskrafter effektiv tid av över 20 000 poliser. Nu ska sägas att poliser mellan dessa ärenden av ringa brott även behöver spana och utbilda sig – och vid vissa tillfällen är de två som arbetar. Men även om vi för säkerhetsskull dubblar årsarbetskrafterna till 400 blir det ändå relativt få årsarbetskrafter sett till totalen.

Totalt sett räknar polisen med att de har 1300 årsarbetskrafter totalt som arbetar med narkotikafrågor. Där ingår ringa brott, men även förebyggande och överlåtelsebrott.

Överlåtelse med mer i en egen graf

I grafen med totala antalet narkotikabrott (i stycket ovan) ser överlåtelsebrotten få ut i förhållande till ringa brott. Ser vi enbart på överlåtelsebrott ser vi att det legat betydligt högre historiskt, men vi ser också att tendensen är ökande sedan bottenåren i början av 2000-talet och sedan omorganisationen av polismyndigheten kring 2015.

Försvinner allt detta om vi avkriminaliserar eller prioriterar resurser på annat sätt?

Ringa brott idag har högre gräns än fallet skulle vara vid en avkriminalisering.

Nedan finns en autentisk tabell för straffvärden, utifrån enbart narkotikans art och mängd, (bild hämtad från en anslagstavla på en polisstation i Sverige). Där framgår att gränsen för ringa brott går vid under 50 gram. Skulle Sverige avkriminalisera skulle gränsen gå betydligt lägre. Kanske vid 10 gram som regeringen i Norge föreslog (ett förslag som inte gick igenom). Det betyder i så fall att alla beslag mellan 11–49 gram fortfarande skulle vara kriminaliserat och betraktas som brott.

Tabell för straffvärde utifrån enbart narkotikans art och mängd

Från Drogrådgivningsgruppen sammanträde 2017-09-25

Allt mindre än 0,5 månader
= ringa brott

Normal-
graden

Gravt
brott

Straffvärde (mån)	Amfetamin (g)	Cannabis (g)	Ecstasy (g)	GHB (g)	Heroin (g)	Kat (kg)	Kokain (g)	Opium (g)	Rohypnol (tabl)	Subutex (tabl)	Swamp (g)	Tramadol (g)
0,5	5	50	5	50	0,05	4	0,6	0,16	250	4	100	20
1	10	100	10	100	0,1	8	1	0,3	500	10	200	40
2	15	150	15	150	0,5	12	3	1,5	750	20	300	60
3	25	250	25	250	1	20	5	3	1 250	40	500	100
4	40	400	40	400	4	32	8	12	2 000	60	800	160
5	60	600	60	600	6	48	12	18	3 000	80	1 200	240
6	80	800	80	800	8	64	16	24	4 000	100	1 600	320
7	100	1 000	100	1 000	10	80	20	30	5 000	120	2 000	400
8	120	1 200	120	1 200	12	96	24	36	6 000	140	2 400	480
9	140	1 400	140	1 400	14	112	28	42	7 000	165	2 800	560
10	160	1 600	160	1 600	16	128	32	48	8 000	190	3 200	640
11	180	1 800	180	1 800	18	144	36	54	9 000	215	3 600	720
Straffvärde (år)	Amfetamin (g)	Cannabis (kg)	Ecstasy (g)	GHB (l)	Heroin (g)	Kat (kg)	Kokain (g)	Opium (g)	Rohypnol (tabl)	Subutex (tabl)	Swamp (kg)	Tramadol (kg)
1	200	2	200	20	20	160	40	60	10 000	240	4	0,8
2	300	5	500	50	50	400	100	150	25 000	600	10	2
3	1 000	10	1 000	100	100	800	200	300	50 000	1 200	20	4
4	2 000	20	2 000	200	200	1 600	400	600	100 000	2 400	40	8
5	5 000	50	5 000	500	500	4 000	1 000	1 500	250 000	6 000	100	20
Straffvärde (år)	Amfetamin (kg)	Cannabis (kg)	Ecstasy (kg)	GHB (l)	Heroin (kg)	Kat (kg)	Kokain (kg)	Opium (kg)	Rohypnol (tabl)	Subutex (tabl)	Swamp (kg)	Tramadol (kg)
6	25	250	25	2 500	2,5	20 000	5	7,5	1 250 000	30 000	500	100
7	100	1 000	100	10 000	10	80 000	20	30	5 000 000	120 000	2 000	400
8	500	5 000	500	50 000	50	400 000	100	150	25 000 000	600 000	10 000	2 000
9												
10												

- Gäller även syntetiska katinoner, mofedron och MDPV
- Observera att mängderna anges i gram och inte som tidigare i tabletter. Detta beror på att NJA 2012 s. 115 gällde pulver. Vissa oklarheter kan hävdas i förhållandet mellan tabletter och missbruksdoser (fr t.ex. Borgeke-Sterzel, 4 uppl., s. 655). I NJA 2012 s. 510 ansåg HD dock entablett motsvara en missbrukados.
- Gäller även "andra tabletter" (av typ bensodiazepiner)

Siffror från Nationellt Forensiskt Center gällande antal beslag av cannabis i Sverige ser ut enligt nedanstående tabell. 12 002 beslagtagna gram var under 10 gram per beslag medan 13 858 beslagtagna gram var under 50 gram. Huvuddelen är små innehav men av den totala mängden ringa narkotikabrott idag skulle cirka 15 procent fortfarande vara kriminaliserat vid en avkriminalisering. Notera att det här inte ingår annan narkotika än cannabis.

2020	Antal beslag	Andel beslag
<1g	4 687	30,3%
<5g	10 596	68,6%
<10g	12 002	77,7%
<20g	12 924	83,6%
<50g	13 858	89,7%
<100g	14 472	93,7%
<1000g	15 223	98,5%

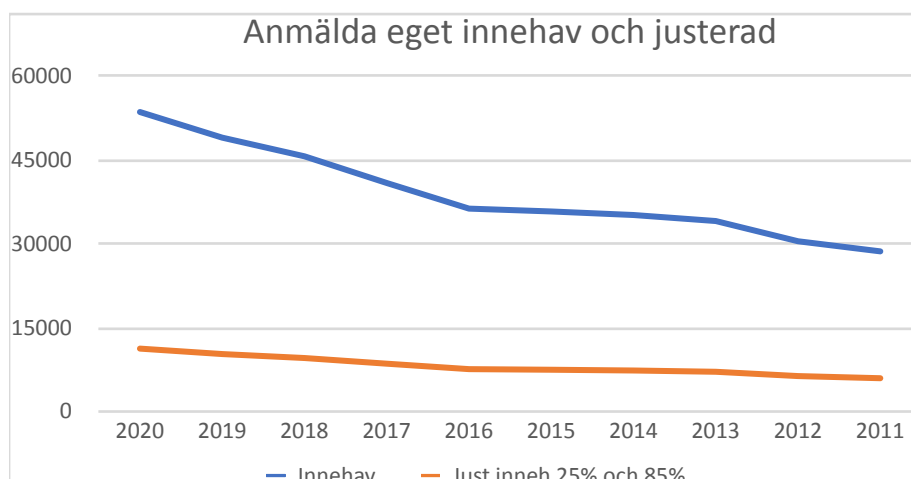
Innehav på köpet

En studie som Svensk Narkotikapolisförening publicerat gällande centrala Stockholm, citykärnan med Sergels torg som nav, under två månader 2019 har visat följande (sid 10 i Svenska Narkotikapolisens Tidskrift 18 september 2019 (<https://etidning.snpf.org/1909/svenska-narkotikapolisens-tidskrift/269231/nr-4-2019/r/7>): Den ökning av ringa narkotikabrott som har skett sedan 2014 har till allra största del bestått av ringa innehav. Antalet konsumtionstillslag har i princip varit lika många som tidigare. Studien har därför fokuserat på innehav och visar att cirka 83 procent av innehavsbroten går att härröra till upptäckt vid andra brott. De har därmed upptäckts i samband med drograttfylleri, misshandel eller annan brottslighet där förövaren även haft narkotika på sig. Innehavsbroten kommer då "på köpet" och inga särskilda resurser har lagts på detta. Återstår 17 procent som bygger på direkt spaning av polis. Av dessa var cirka 3 av 4 tillslag bland ungdomar.

På samma tema har forskarna Ceccato, Ioannidis, Galanti, Magnusson och Magnusson i en opublicerad studie som skett i samarbete mellan KTH, KI, Polismyndigheten i region Stockholm och Malmö universitet kommit fram till följande:

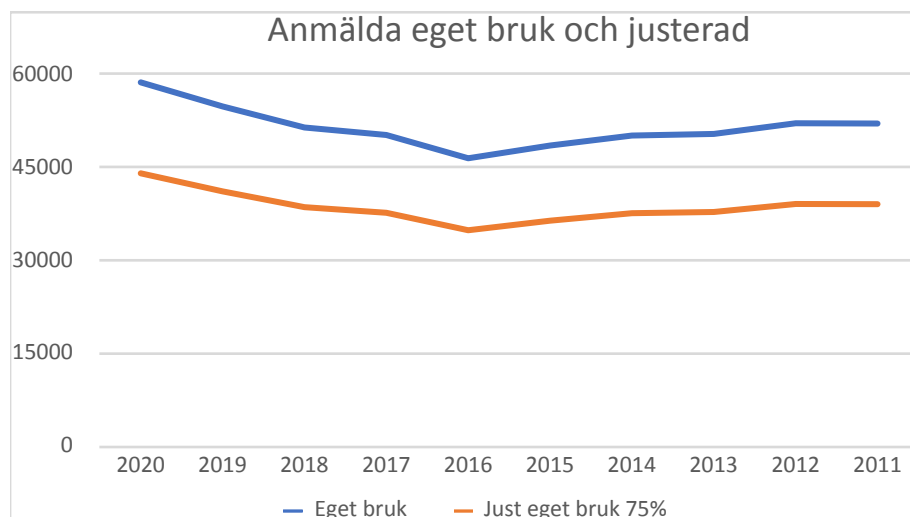
Av 981 narkotikabrott, kopplade till endast cannabis, från 2019 till 2020 i Stockholm bestod 75 procent av dem av ingripanden som associeras till andra brottstyper och åtal såsom stöld, misshandel, våld, skadegörelse med mer samt trafikkontroller. Endast en fjärdedel av de rapporterade broten var endast narkotikabrott. Vid 35 procent av de cannabisrelaterade broten fanns även olaga vapeninnehav, mestadels kniv.

Innehavsbroten verkar utifrån dessa två studier till 75-83 procent bero på att polisen gjort insatser mot andra brott. 17 till 25 procent av innehavsbroten var endast narkotikabrott. Till det kan då läggas att 15 procent av innehavsbroten skulle vara kvar vid en avkriminalisering med innehavsgräns på 10 gram, således skulle då 85 procent kvarstå.

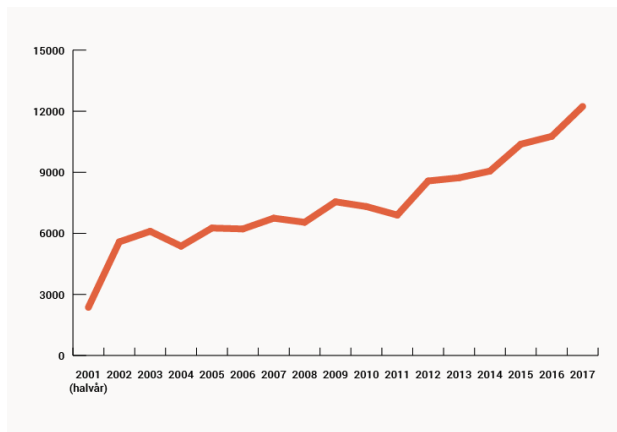
Konsumtion på köpet

I BRÅs "Narkotikaanvändning och misstankar om eget bruk bland ungdomar i Stockholm – Kortanalys 2/2018" (https://www.bra.se/download/18.10aae67f160e3eba6292b7e9/1520581863937/2018_Narkotikaanvandning_och_misstankar_om_eget_bruk_bland_ungdomar_i_Stockholm.pdf) framkommer följande: I ungefär en fjärdedel av alla anmälningar har misstanken om eget bruk uppstått efter att polisen initialt misstänkt en person för ett annat brott, alternativt att personen handlat på sådant vis att beteendet påkallat polisens uppmärksamhet (exempelvis genom att den misstänkta uppträtt berusat eller stökigt). I de fall där misstanke om eget bruk föranletts av en annan brottsmisstanke har trafikbrott eller olika typer av stöldbrott varit de mest förekommande.

Hur mycket resurser kan då frigöras?

I förhållande till de 1300 årsarbetskrafter som BRÅ anger arbetar med hela fältet narkotikabrottslighet är det oklart hur många som arbetar med ringa brott och hur många som arbetar med grövre brott. Data som inte heller finns hos Polismyndigheten. Dock kan konstateras att 1300 poliser totalt är relativt få, sett till att det finns över 20 000 poliser och att ett antal skulle bli kvar för såväl till exempel grövre narkotikabrott, som för de ringa brott som kommer på köpet vid andra brott. Tittar vi på exemplet Portugal, som brukar förkomma i debatten, så frigjorde de vid sin avkriminalisering inga polisresurser enligt dem själva. Det är fortfarande primärt polisen som upptäcker de som använder narkotika och beslagtar på plats och skickar personer till de så kallade avrådningskommissionerna. Ser vi på utvecklingen av antalet avrådningsärenden i Portugal de senaste åren (se figur nedan) tycks polisens resurser snarare ha ökat.

Hur är det då med frågan om att fördela resurser från polisen till vård och behandling? Det låter sig inte göras så lätt då polisverksamhet är en nationell kostnad, vård är regional och behandling regional eller kommunal. Sannolikheten att resurserna som eventuellt frigörs skulle komma vård och behandling till del är låg.

Något om körkort i sammanhanget

I debatten lyfts ibland att kriminaliseringen leder till att personer blir av med sitt körkort. Frågan är om det stämmer?

Detta handlar om "Återkallelsepunkt 5" gällande Transportstyrelsens riktlinjer. Där framgår att "Du bedöms opålitlig i nykterhetskänslighet (alkohol och/eller narkotika eller annat berusningsmedel). Det kan gälla om till exempel om polisen har tagit hand om dig för berusning vid ett antal tillfällen eller att det finns andra uppgifter om bruk av narkotika och/eller alkohol."

Vi kan notera att det här rör sig om både den legala drogen alkohol och de illegala drogerna betecknade som narkotika samt även andra berusningsmedel. Det görs helt enkelt en bedömning över omdömet att köra bil. Något som skulle ske vare sig narkotikan var avkriminaliserad eller ej.

Spärrtiden är lägst en månad och högst tre år. Du kan också få en spärrtid på ditt körkortstillstånd. Tittar vi på siffrorna för 2020 var det totalt 1156 fall varav 966 enbart punkt 5. I detta sammanhang handlar det troligen mest om de som enbart berörs av punkt nummer 5, då en kombination signalerar något mer än ringa brott. Av dessa 966 hade 965 en spärrtid på 12 mån eller lägre och 288 hade en spärrtid på 6 månader eller lägre. Så i slutändan handlar det om cirka 1000 personer som blivit av med sitt körkort i max ett år.

Frågor som polisen behöver svara på

I BRÅs "Narkotikaanvändning och misstankar om eget bruk bland ungdomar i Stockholm – Kortanalys 2/2018" (https://www.bra.se/download/18.10aae67f160e3eba6292b7e9/1520581863937/2018_Narkotikaanvandning_och_misstankar_om_eget_bruk_bland_ungdomar_i_Stockholm.pdf) framkommer att de ungdomar mellan 15-17 år som polisen anmäler för ringa narkotikabrott i princip är överrepresenterade bland pojkar och i socioekonomiskt utsatta områden. Dessutom, då drogtestar görs vid misstanke

om narkotikabrott, är det flest negativa test ju yngre ungdomarna är. Här träffar polisen, så att säga, minst rätt vid misstanke.

Varför det ser ut så skulle polisen behöva svara på och deras taktik borde framgå mer tydligt. Dock reser detta några frågor som är värda att ställa:

- Är det enligt polisen svårare att bedöma om en yngre person är påverkad av narkotika jämfört med alkohol? Att testet blir negativt kan också innebära att en yngre person blir fri från den misstanke som finns. Utan test skulle någon falskeligen kunna anklagas, vilket ändå händer vid alkohol.
- Kan det faktum att fler pojkar än flickor upptäcks av polisen bero på att pojkar är mer utåtagerande och dessutom vistas mer i utomhusmiljöer? Eller bygger tillslagen på fördomar?
- Kan det faktum att socioekonomiska faktorer påverkar bero olika samspel mellan skola, socialtjänst och polis, det vill säga att de ungdomar som inte upptäcks av polis istället upptäcks av skola eller socialtjänst innan det blivit ett polisärende? Eller väljer polisen medvetet att inte göra insatser i socioekonomiskt rika områden utan mer i utsatta områden?